

Nr 108.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1917 kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förtydligande eller ändring av 8:e punkten i kungörelsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplättna rekognitionsskogar.

(2:a avd.)

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 197, har herr *Sundström* hemställt att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådant förtydligande eller förändring av den i nämnda kungörelse av den 4 februari 1811 i 8:e punkten givna bestämmelsen angående de så kallade skogsavräkningarna å rekognitionsskogarna, att desamma må komma att bibehållas i deras besittning, som i egenskap av jordägare eller boställsinnehavare tilldelats dem såsom ersättning för äldre rättigheter i form av mulbete, fiskevatten, fåbodeställen eller slätter å samma skogar.

Till stöd härför har motionären anfört följande:

»Den kungl. kungörelsen av den 4 februari 1811 angående rekognitionsskogarnas användande innehåller i 8:e punkten en bestämmelse av följande lydelse: Att på de orter, där jordägare eller boställsinnehavare haft rätt till mulbete, fiskevatten eller fåbodeställen på skogarnas område, med eller utan yxbörd, en sådan jordägarer eller boställsinnehavares rättighet må varda bibehållen, och hemmausägaren vid skattläggningen njuta avräkning, etc.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 10 saml. 64 häft. (Nr 108.)

Enligt denna bestämmelse ha vederbörande förrättningsmän vid rekognitionsskogarnas indelning till hemman och skatteläggning frånräknat vissa arealer från skogarna, innan dessa skattesåltis till bruksägarna, vilka arealer blivit benämnda: skogsavräkningar. Sedermera har kammarkollegium upptagit dessa områden under särskilda benämningar i jordeboken, varjämte de undergått skattläggning samt därpå i de flesta fall skattesåltis till innehavarna av de hemman eller lägenheter, till vilka de avräknats, vilka innehavare därefter ansett sig som ägare av avräkningarna. Att även bruksägarna, eller de bolag, som ägt själva rekognitionsskogen, ansett innehavarna vara ägare framgår därav, att de i några fall inköpt sådana skogsavräkningar och förenat dem med det större skogskomplexet. Så har ägaren av Långvinds bruk i Gävleborgs län av hemmansägare inköpt en eller flera sådana skogslotter.

I motsats därtill öppnade Korsnäs sågverksbolag för några år sedan process mot hemmansägarna i Vestbyggeby i Hedesunda socken med yrkande att en av lantmätare företagen avrösning av en sådan skogsavräkning, benämnd Storvallen, skulle upphävas samt området, 60 tunnland skog, åter utläggas såsom tillhörande bolagets rekognitionsskog. Högsta domstolen gillade slutligen bolagets talan, varigenom hemmansägarna gått förlustiga den omtvistade lägenheten. Skogsavräkningen hade tillhört Forsbacka bruks rekognitionsskog numera inköpt av Korsnäs-bolaget.

Ett liknande fall föreligger också i Österfernebo socken i samma län, där en lägenhet undergått samma öde, och där en hemmansägare, oaktat han av kronan erhållit skatteköp samt lagfart å lägenheten, förvägrats komma i besittning av densamma. I båda fallen ha hemmansägarna haft stora utgifter för saken.

Missförhållandet beror på olika tolkningar av den här anförda bestämmelsen i 1811 års kungörelse. Allt sedan denna kungörelses tillkomst har kammarkollegium och övriga myndigheter tolkat den så, att hemmansägarna borde tilldelas skatteköp och äganderätt å dessa skogsavräkningar. Det är först under senare tid, som den juridiska tolkningen lyckats avvinna bestämmelserna en motsatt innebörd, att nämligen hemmansägarna skola gå miste om dylika skogslotter till förmån för bolagen.

Utan att ingå på något försök till bedömande av den juridiska rätten i detta fall, men utgående från att lagstiftarnas avsikt torde hava sammanfallit med den äldre av kammarkollegium hyllade uppfattningen föreslår jag — — —»

Den föreskrift i kungl. kungörelsen den 4 februari 1811, vars förtydligande eller ändring motionären åsyftar, innefattas i första stycket i åttonde punkten av den i samma kungörelse till verkställighet befordrade ständerskrivelsen samt är av det innehåll, att ständerna beträffande grunderna för ändrade bestämmelser om dispositionen av de bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogarna enat sig därom »att på de orter, där jordägare eller boställsinnehavare haft rätt till mulbete, fiskevatten eller fåbodställen på skogarnas område, med eller utan yxbörd, en sådan jordägarers eller boställsinnehavares rättighet må vardas bibehållen och hemmansägaren vid skattdäggningen njuta avräkning, ävensom de odlingslägenheter, på vilka odlaren har stubbe- eller röjserätt, skola därvid ovägerligen bibehållas samt bekomma åt sig anslagen under bolbyarrätt den för deras behov nödiga skogstillgång».

Meningen med ifrågavarande bestämmelse har varit den att berörda hemman, boställen eller nybygge tillkommande servitut eller servitutsliknande rättigheter å rekognitionsskogarna genom skogarnas reglering och försäljning ej skulle i något avseende förändras, med undantag dock för det fall, att de ersattes med äganderätt till viss avrösad skogstrakt. Bestämmelsen om vissa avräkningar från brukens skogstillgångar avsåg nämligen icke att rättigheternas omfattning skulle förändras eller bestämmas till viss årlig utsyning, utan allenast att de skulle uppskattas till viss areal duglig skogsmark, som borde avdragas från brukets skogsanslag.

Beträffande de lägenheter å rekognitionsskogarna, vilka innehavas med så kallad stubbe- och röjserätt stadgades, att de skulle bekomma »åt sig anslagen under bolbyarrätt den för deras behov nödiga skogstillgång». Genom nådigt brev den 26 oktober 1824 tolkades detta stadgande, så att skogsanslaget till stubbe- och röjserättslägenheterna skulle »under full ägande- och dispositionsrätt från rekognitionsskogen avrösas». Enligt 1811 års kungörelse skulle alltså avrösning av avräknade skogsrättigheter ske allenast i avseende å stubbe- och röjserättslägenheter.

I ett gemensamt med bergskollegium avgivet underdånigt utlåtande den 12 november 1817 förklarade sig kammarkollegium emellertid anse, att förmånen av sådan avrösning jämväl borde tillkomma dels alla å rekognitionsskog belägna hemman med åsatt mantal och ränta, evad de tillhörde bruksägare eller någon annan, dels även de fastigheter vilka, ehuru ej belägna inom rekognitionsskogens gränser, likväl vore av samma beskaffenhet och ägde lika stadgad rätt till mulbete och skogsfångst å skogen som stubberättslägenheterna. Bergskollegium var emellertid av

en annan uppfattning och förklarade sig anse, att avrösningsrätten ej kunde utsträckas utöver den uttryckliga ordalydelsen i 1811 års kungörelse. I nådigt brev den 5 maj 1818 förklarade sig Kungl. Maj:t biträda bergskollegii mening.

Kammarkollegium upptog emellertid frågan ånyo och hemställde i underdånig skrivelse den 18 december 1820 att Kungl. Maj:t måtte förordna att utan hinder av förberörda nädiga brev den 5 maj 1818 rätt till avrösning av skogsrättigheter motsvarande skogsanslag måtte medgivas även åt andra hemman och lägenheter än dem som innebades med stubbe- och röjselrätt sålunda, att de skogsanslag, som för jordägares och boställshavares behov blivit avräknade skulle, om jordägarne eller boställshavare åstundade, avsättas på de dessa hemman närmast belägna skogstrakter, att innehavare av fåbodställen skulle bibehållas vid de delar av skogarna, som de ditills oklandrat innehaft och dem blivit tillerkända, att de skogsanslag, som tillfölle boställsinnehavare skulle övergå till boställs natur för att såsom sådan vid alla tillfällen betraktas och behandlas, att dessa skogsanslag och fåbodställen måtte genom rågångar fränkiljas bruksskogarna, och slutligen att, om någon yrkade avskillnad genom stängsel, de därom gällande författningarna skulle tjäna till efterrättelse. Till stöd för sin framställning anförde kammarkollegium bland annat följande.

Om de avräknade skogsanslagen icke skulle skiljas från brukskogarna, utan med dem bliva förenade, med rättighet för jordägare och boställsinnehavare att därstädes begagna de förmåner, som de hitills åtnjutit, skulle bruksägarna bibehållas vid dispositionen av vad de icke ägde, och dessa jordägare samt kronan själv i avseende på statens boställen bliva helt och hållet beroende av bruksägarna, som skulle kunna anvisa dem till bete och yxbörd på så långt avlägsna ställen, att deras i 1811 års kungl. kungörelse bevarade förmåner skulle bliva utan nytta, vilket skulle giva anledning till ständiga tvister mellan dem och bruksägarna, eller också genom skogens större ålitande beröva dem tillgång på deras erforderliga skogsförnödenheter. Kammarkollegium betarade slutligen att dessa skogsanslag, som utgjorde betydliga delar av rekognitionsskogarna med undantag av fåbodställen, vilka uti vissa orter vore åsatta en i jordeboken införd ränta, varigenom äganderätten för framtiden vore kronan bevarad, skulle bliva av den särskilda natur att icke anses tillhöra någon, varken kronan eller ifrågavarande jordägare eller bruksägare, utan under loppet av tiden bliva så förblandade med bruksskogarna, att ifrågavarande jordägare och boställsinnehavare tillärnade förmåner skulle med varje år förminskas och slutligen upp-

höra samt icke kunna återvinnas, utan genom långvariga rättegångar, vilkas utgång skulle bliva ovissare i samma mån som förhållandet bleve i mörker insvept, och varpå behandlingen med kronoskogarna i Västergötland, oaktat skogscommissionens utfärdade domar, som för laga kraftvunna blivit förklarade såvida kländer inom en viss förliden tid icke däremot anfördes, visade ganska talande exempel.

Bergskollegium, vars utlåtande häröver infordrades, motsatte sig emellertid kammarkollegii förslag. Enligt bergskollegii mening vore skogsavrösning för yxbörds rättigheter i längden oförmånlig för båda parter, medan däremot avrösning för mulbetes rättigheter kunde medgivas, därest godvillig överenskommelse kunde träffas med vederbörande bruksägare.

Genom nådigt brev den 26 juni 1821 blev kammarkollegii ståndpunkt i frågan ånyo underkänd av Kungl. Maj:t, som emellertid i punkt 4 av samma brev medgav, att skogsanslag för så väl yxbörds- som mulbetesrättigheter i händelse av ömsesidig överenskommelse mellan bruksägare samt vederbörande jordägare eller boställshavare skulle få avrösas å närmast belägna skogstrakt på sätt, som i 1811 års kungörelse vore stadgat om stubbe- och röjseirättslägenheter; och skulle jämväl den härmed förenade kostnad fördelas enligt överenskommelse.

I överensstämmelse med ovan anförda föreskrifter i 1811 års kungörelse och 1821 års kungl. brev hava sålunda vid rekognitionsskogarnas indelning och skatte försäljning endast sådana skogsavräkningar, vilka tilkommit stubbe- och röjseirättshemman, eller i fråga om vilkas utbrytning vederbörande bruksägare lämnat uttryckligt medgivande, blivit avrösade från bruksskogarna. Då bruksägarna i regel näppe- ligen haft något intresse av att lämna dylika medgivanden, lär i det ojämförligt största antalet fall någon utbrytning och avrösning av vederbörande hemmans eller boställens skogsrättigheter å rekognitionsskogarna icke hava ägt rum. Dylika icke utbrutna och avrösade skogslägenheter torde i vissa delar av landet, särskilt i Gävleborgs län, också uppgå till ett betydande antal. De av kammarkollegium i ovanberörda skrivelse den 18 december 1820 befarade olägenheterna av att skogsavräkningarna icke komma att bliva på marken avrösade torde i icke ringa utsträckning även hava besannats av vad som senare, såsom motionären påpekat, i verkligheten inträffat, och motionärens syfte att nu råda bot på dem synes utskottet vara värt understöd.

Motionären har i sådant hänseende ifrågasatt viss ändring av kungl. kungörelsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtta rekognitionsskogar.

Det torde vara uppenbart att den av motionären sålunda ifrågasatta ändringen kan komma att äga betydelse endast i den mån nämnda författning för framtiden bliver tillämplig, eller för sådana fall, då med tillämpning av densamma indelning och skatteköp av rekognitionsskogar hädanefter kommer att äga rum. Beträffande sådana rekognitionsskogar, vilka redan författningen blivit skattesålda, skulle däremot en ändring av författningen icke kunna undanröja de av motionären påvisade missförhållandena.

Vad först angår frågan i vad mån 1811 års författning kommer att för framtiden bliva tillämplig, har utskottet inhämtat att, såvitt är känt, endast en rekognitionsskog återstår, som icke blivit enligt berörda författning indelad och skattesåld samt att å denna rekognitionsskog, Tuna bergslags allmänning, vars skatteförsäljning, enligt viss förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling, för det närvarande ankommer på riksdagens prövning, samtliga skogsrättigheter enligt laga kraftvunna indelnings- och skattläggningsutslag blivit eller komma att bliva i vederbörlig ordning avrösade.

Den ifrågasatta ändringen av 1811 års författning lärer alltså, såvitt angår framtida skatteköp av rekognitionsskogar, för ernående av motionärens syfte vara obehöflig.

Beträffande däremot frågan, i vad mån möjlighet bör beredas ägare av hemman, varunder lyda så kallade skogsavräkningar å redan indelade och skattesålda rekognitionsskogar, sammanhänger densamma med frågan om reglering genom lagstiftning av så kallade skogsservitut. I detta ämne har utskottet i sitt utlåtande nr 2 vid innevarande års riksdag yttrat sig i anledning av en av herr Molin i Dombäcksmark inom andra kammaren väckt motion, nr 44, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående regleringen genom lagstiftning av ömsesidiga rättigheter och skyldigheter i fall, då någon erhållit rätt att taga husbehovsvirke å skog, som äges eller disponeras av annan. Utskottet har i detta utlåtande åberopat sitt vid 1915 års riksdag avgivna utlåtande, nr 20, i samma ämne, däri utskottet fäst uppmärksamheten på att möjligheten av så kallade skogsrättigheters avlösning i utbyte mot från den tjänande fastigheten utbrutna självständiga skogsskiften varit ett önskemål, vartill även hänsyn tagits vid utarbetandet av de förslag till ny lag om skifte av jord, som framlagts av den så kallade skiftesstadgekommittén. Sålunda hade uti 287 § av nämnda lagförslag stadgats medgivande för ägare av fastighet, som besvärades av skogsfångs- eller mulbetesservitut att jämväl utan sammanhang med laga skifte genom utbrytning av servitutet få fastigheten därifrån befriad, där sådant befunnes medföra nytta och

kunna ske utan någons förfång. Det hade framhållits såsom en väsentlig brist i det framställda lagförslaget och särskilt såsom ett hinder för uppnåendet av motionens syftemål, att utbrytningsvitsord sålunda ej vore avsett att tillerkännas den servitutsberättigade, utan uteslutande förbehållits ägaren av den tjänande fastigheten. Denna uppfattning syntes utskottet icke utan vidare böra underkännas. De motiv för en dylik inskränkning av utbrytningsvitsordet, som av kommittén anförts, syntes utskottet visserligen förtjäna avseende såsom belysande för vad som ur skiftessynpunkt kunde hava tett sig som utbrytningens primära ändamål. »Men näppeligen», fortsätter utskottet, »torde dessa motiv kunna anses fullt avgörande för ett obetingat avvisande av de helt naturliga anspråk på ömsesidighet i fråga om avlösningvitsord, som — efter vad även av nämnda kommitté erkännes — framställts från de servitutsberättigades sida, särskilt från den stora grupp därav, som utgöres av torpare med servitutsrätt å stamhemmanets ägor. Utskottet kan ej finna annat än att fall kunna förekomma, då den servitutsberättigades intresse av att skydda sin husbehovsrätt mot överavverkning eller intrång från skogsägarens sida bör anses likvärdigt med den senares intresse av att freda fastigheten mot missbruk av nämnda rätt. Det kan ifrågasättas, huruvida det icke även under vissa andra förhållanden bäst skulle överensstämma med rättvisa och billighet att under betryggande garantier lämna möjlighet öppen för båda de intresserade parterna att påkalla utbrytning av mark i vederlag för rättigheten. Utskottet vill i detta avseende blott erinra om de icke sällsynta fall, då vederbörande virkesberättigad tillförsäkrats en allmän rätt att »efter anvisning» erhålla husbehovsskog och således beträffande platsen för förmånens uttagande och verkets beskaffenhet m. m. är helt underkastad kontrollen av den, som äger eller disponerar skogen. Säkerligen skulle nu, därest endast denne erhöles utbrytningsvitsord, i flertalet dylika fall ingen avlösning komma till stånd, enär en sådan här knappast kan förutsättas såsom betingad av den tjänande fastighetens intresse.

Om utskottet sålunda — med hänsyn till önskvärdheten, icke minst ur skogsvårdssynpunkt, att såvitt möjligt avlägsna de intresse motsatser, som skapats av flertalet nu gällande, olämpligt avfattade husbehovsavtal — för sin del finner avlösningrätt med ömsesidigt utbrytningsvitsord erbjuda det verksamaste medlet härför, vill utskottet å andra sidan icke bestrida att någon begränsning i tillämpligheten av sådant vitsord för den servitutsberättigade parten under vissa omständigheter kan anses önskvärd eller påkallad av avtalets beskaffenhet.

De synpunkter i förevarande avseende, varåt utskottet sålunda velat

giva uttryck och som i viss mån sammanfalla med motionärens, torde emellertid äga en så uppenbar betydelse, att Kungl. Maj:t med säkerhet torde kunna förväntas, vid den slutliga prövningen av ifrågavarande lagförslag, ägna desamma all den hänsyn, som det vederbör.

Det synes antagligt, att genom lagbestämmelser i antydd riktning ifrågavarande skogsservitut och med dem jämnställda skogsrättigheter efter hand komma att upphöra och sålunda motionärens önskemål i högst väsentlig mån bliva tillgodosett.»

Vad utskottet sålunda yttrat i fråga om den av herr Molin i Dombäcksmark väckta motionen synes utskottet i alla delar tillämpligt jämväl å förevarande motion.

Utskottet, som icke betvivlar att vad motionären och utskottet upplyst i fråga om nu berörda slag av skogsrättigheter å de jämlikt kungörelsen den 4 februari 1811 till bergverkens och brukens understöd skattessålda rekognitionsskogshemmanen skall i vederbörlig mån beaktas vid utarbetandet av den nya skifteslagstiftningen får med åberopande av vad sålunda anförts hemställa,

att förevarande motion ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 maj 1917.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: Hrr greve Hamilton, Ericsson, Paulson, Lindblad, greve Wachtmeister, Persson, Åkerlund, Öberg, Nilsson i Tänga, Nilsson i Linnås, Ingeström, Pottersson, Olaus, Igel och Hage.

Reservation:

av herr *Hage*, som ansett, att utskottets utlåtande bort formuleras på följande sätt:

Herr Sundströms motion avser att åstadkomma ett sådant förtydligande av 8:e punkten i kungl. kungörelsen av den 4 februari 1811, att för jordägare eller boställsinnehavare, som haft rätt till mulbete, fiskevatten eller fäbodställen med eller utan yxbörd, måtte åstadkommas garanti för att denna rättighet vid skatteläggning och skatteköp skyddas och förvandlas till äganderätt till visst område genom avrösning å marken. Utskottet håller för sin del före, att åtgärder för uppnåendet av detta mål äro i hög grad motiverade, isynnerhet som nämnda kungörelse i en del fall vid frågans dragande inför domstol tolkas på sådant sätt, att, efter skatteläggning och skatteinköp av rekognitionsskogen, rättigheten visserligen kvarstår för jordägaren eller boställsinnehavaren, men i form av servitut, påvilande den skatteköpta rekognitionsskogen — ett servitut, vars tillvaro i vissa fall t. o. m. bestritts av den, som skatteköpt skogen. Någon avrösning på marken med därmed följande rätt till visst område har däremot i sådana fall ej kommit till stånd, trots bestämmelserna i 1811 års kungörelse.

Mot herr Sundströms motion har emellertid invänts, att en ändring av 1811 års författning ej kan åstadkomma rätten till avräkning och avrösning å marken *i de fall, då skatteläggning och skatteköp redan skett* och där rätten till mulbete m. m. alltså övergått till servitut, påvilande den skatteköpta rekognitionsskogen. Det har därvid gjorts gällande, att uppnåendet av det mål, som motionen syftar till, endast kan ske genom en sådan ändring av skiftesstadgan, varigenom en innehavare av servitut å skatteköpta rekognitionsskogar garanterades rätten till att få servitutet utbrutet och omvandlat till viss avrösning å marken. Dessutom har anförts, att endast en rekognitionsskog återstår, som icke blivit enligt berörda författning indelad och skattesåld samt att å denna rekognitionsskog, Tuna bergslags allmänning, vars skatteförsäljning, enligt viss förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling, för det närvarande ankommer på riksdagens prövning, samtliga skogsrättigheter enligt laga kraftvunna indelnings- och skatteläggningsutslag blivit eller komma att bliva i vederbörlig ordning avrösade.

Men även om det sistnämnda skulle vara riktigt — vilket ej är fullt ådagalagt — så bör beaktas, att motionen givetvis innebär en

allmän fordran på att nämnda rättsinnehavares rätt bör tryggas även där skatteköpen redan skett och rätten finnes i form av servitut. Det bör alltså i den nya skiftesstadgan, som om något eller några år torde komma att framläggas för riksdagen, slås fast, att ovannämnda servitutshavare ha rätten att få sina servitut utbrytna även i de fall, då ägaren av den skatteköpta rekognitionsskogen sätter sig däremot. Då det nu föreliggande förslaget till skiftesstadga ej är så avfattat, att det kan komma att i ovanberörda hänseende tillgodose nämnda servitutshavare och ej heller riksdagens uttalande av år 1915 med anledning av herr Molins i Dombäcksmark motion nr 87, vilket uttalande även gällde andra slag av servitut än de här omnämnda, är så formulerat, att det definitivt slår fast utbrytningsrätt för ovannämnda rättshavare, så anser utskottet, att ett uttalande bör göras av riksdagen för att bevara och i blivande lagstiftning uttrycka nämnda rätt för särskilt servitutshavare å rekognitionsskogar. Frågan om huruvida denna rätt kan skyddas endast genom en lämplig formulering av skiftesstadgan eller om en ändring av 1811 års författning även bör ske, bör därvidlag bli föremål för utredning.

Med anledning härav hemställer utskottet,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta verkställa utredning i anledning av herr Sundströms motion nr 197 i andra kammaren ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.